

กลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพภาคใต้: บทเรียนจาก
ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม *

Mechanisms for Driving Public Health Policies in Southern
Thailand: Lessons from Natural Resource and
Environmental Security

จิรัชยา เจียวก๊ก¹, ชูวารี มอซู², เพ็ญ สุขมาก³, เอพร โมฬี⁴,
ชนิษฐา ชูสุข⁵, นวพล แก้วสุวรรณ⁶, และ ธาณิดาภทธุ์ แสงทอง⁷
Jirachaya Jeawkok¹, Syuwari Morsu², Phen Sukmag³, A-phorn Molee⁴,
Chanisada Choosuk⁵, Nawapon Kewsuwun⁶, and Thanidaphat Saengtong⁷
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์^{1,6,7}
สถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์^{2, 3}
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี⁴
คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์⁵
Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University^{1,6,7}
Institute of Public Policy, Prince of Songkla University^{2, 3}
Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University⁴
Faculty of Environmental Management, Prince of Songkla University⁵
Corresponding Author, E-mail: jirachaya.j@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผล 2) วิเคราะห์
ปัจจัยสำเร็จและอุปสรรค และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบาย
สาธารณะเพื่อสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและ

* ได้รับบทความ: 3 สิงหาคม 2568; แก้ไขบทความ: 10 กันยายน 2568; ตอปรับตีพิมพ์: 16 กันยายน 2568

Received: August 3, 2025; Revised: September 10, 2025; Accepted: September 16, 2025

สิ่งแวดล้อม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 12 คน ประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานสนับสนุน ผู้ขับเคลื่อนกิจกรรม ผู้ประเมินภายใน และผู้สื่อสารสาธารณะ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบสนทนากลุ่ม ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับเท่ากับ 0.72 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) โครงการมีประสิทธิภาพจากการทำงานแบบเครือข่ายร่วมระหว่างภาคส่วนต่างๆ และการใช้ฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ ส่วนประสิทธิผลแสดงให้เห็นจากการที่ชุมชนสามารถบูรณาการประเด็นสิ่งแวดล้อมเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น 2) การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้มี ปัจจัยสำเร็จ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายการสนับสนุนจากรัฐ การพัฒนาศักยภาพชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่อง ส่วนอุปสรรค คือ การขาดผู้รับผิดชอบหลัก ความไม่ต่อเนื่องของงาน และข้อจำกัดด้านเครื่องมือสนับสนุน และ 3) แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 6 ประการ ได้แก่ 1) การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนนโยบายฯ แบบถาวรในพื้นที่ 2) การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม 3) การสนับสนุนทางวิชาการ 4) การจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม 5) การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และ 6) การใช้ศักยภาพชุมชนเป็นฐาน ผลการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบมีส่วนร่วมในแผนท้องถิ่นและสร้างกลไกจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน; การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ; ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Abstract

This study aims to 1) examine the efficiency and effectiveness, 2) analyze the success factors and obstacles, and 3) propose guidelines for developing a system and mechanism to drive public policy for health promotion in Southern Thailand, focusing on natural resource and environmental security. A qualitative methodology was employed, with data collected through semi-structured interviews and focus group discussions with 12 key informants, including

representatives from supporting agencies, activity drivers, internal evaluators, and public communicators. The data collection instruments were a semi-structured interview form and a focus group guide, which demonstrated a content validity index of 0.72. Data were analyzed using content analysis.

The study results found that; First, The project was efficient due to collaborative network operations between sectors and the use of spatial databases. Its effectiveness was evidenced by communities successfully integrating environmental issues into local development plans. Second, Key success factors for driving public policy included network participation, government support, community capacity building, and continuous participatory processes. The primary obstacles were the lack of a main responsible agency, project discontinuity, and limitations in supportive tools. Third, Six development guidelines were proposed: 1) establishing a permanent local policy-driving mechanism, 2) enhancing participatory processes, 3) providing academic support, 4) allocating appropriate resources, 5) implementing continuous monitoring and evaluation, and 6) leveraging community potential as a foundation. The study's outcomes can be applied to develop participatory systems for local planning and create sustainable resource management mechanisms.

Keywords: lesson learning; public policy drive; natural resource and environmental security

1. บทนำ

ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Resource and Environmental Security) เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสุขภาวะของประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่กำลังเผชิญกับปัญหาทรัพยากรที่มีความเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์เกินขีดจำกัด การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรขั้นพื้นฐาน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม, 2565; United Nations Environment Programme, 2019) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีนโยบายรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงรับ ขณะแผนแม่บทระดับชาติเชื่อมโยงท้องถิ่นน้อย ภาคใต้มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงและเปราะบางจากภัยธรรมชาติและเศรษฐกิจ จึงต้องมีนโยบายค้ำึงบริบทท้องถิ่นและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (วรวิญญู เสนาสุ และ ธัชชนวัฒน์ พิริยธนพักรู, 2562; สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ (Healthy Public Policy) ที่นำเสนอโดย World Health Organization (1986) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการออกแบบนโยบายที่ส่งผลดีต่อสุขภาวะของประชาชน โดยมีการเชื่อมโยงระหว่างสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และสังคม แนวคิดนี้ได้รับการประยุกต์ใช้ในประเทศไทยผ่านการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งมุ่งเน้นส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้ข้อมูลวิจัย และการสนับสนุนกลไกระดับพื้นที่ ตามทิศทางและเป้าหมาย ระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2565-2574) (จิรัชยา เจียวกิก, ฐานิดาภักดิ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ชูวารี มอชู, และ เพ็ญ สุขมาก, 2567)

การพัฒนาเชิงพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายสาขา และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบของภาคประชาชน โดยเฉพาะในประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการพื้นที่ และการใช้ประโยชน์อย่างสมดุล (Daily, 1997; จิรัชยา เจียวกิก, ฐานิดาภักดิ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ชูวารี มอชู, และ เพ็ญ สุขมาก, 2567) ทั้งนี้แนวคิดการคิดเชิงระบบ (systems thinking) ที่เสนอโดย Meadows, Meadows & Randers (2004) ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมองทรัพยากรในภาพรวมเพื่อให้สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและรองรับการเปลี่ยนแปลงที่ได้ ทั้งนี้จากงานของกาญจนา รอดแก้ว, ภูซังค์ เสนานุช, และ รณรงค์ จันใด (2564) พบว่า ชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนด้านความรู้ ทักษะ และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ โดยใช้ทุนธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน สามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก สร้างอาชีพ รายได้ และความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้รายงานจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566) ยังระบุอีกว่าการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่จะเกิดผลอย่างแท้จริง ต้องตั้งอยู่บนความเข้าใจบริบท ความต้องการของประชาชน และการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

สถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สนส.ม.อ.) ร่วมกับภาคีเครือข่ายในภาคใต้ ได้รับงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง

เสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักพัฒนาภาคีสัมพันธ์และวิเทศสัมพันธ์ ในการการขับเคลื่อนงานของภาคีสุขภาพะในภาคใต้ให้เกิดความเป็นเครือข่ายสุขภาพะโดยใช้กลไกการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ผ่านโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ เน้นการนำข้อเสนอเชิงนโยบายที่ได้จากงานสร้างสุขในแต่ละครั้ง ไปขับเคลื่อนเพื่อสร้างกลไกสานพลังและขยายเครือข่ายการทำงานให้เพิ่มขึ้น และสร้างรูปธรรมความสำเร็จจากการขับเคลื่อนข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยใช้เครื่องมือและกระบวนการนโยบายสาธารณะในการประสาน เชื่อมสานพลัง และยกระดับการทำงานเชิงประเด็น เชิงพื้นที่และเครือข่าย เกิดผลลัพธ์การขับเคลื่อนข้อเสนอเชิงนโยบายในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น การถอดบทเรียนโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ของประเทศไทยประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยในการรวบรวมองค์ความรู้จากภาคปฏิบัตินำไปสู่ความเข้าใจในปัจจัยแห่งความสำเร็จ อุปสรรค และรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการทำงานเชิงพื้นที่ในระดับท้องถิ่น ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในการออกแบบระบบในการสนับสนุนและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน และต่อยอดสู่การสร้างสุขภาพะที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลในระยะยาวได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยสำเร็จ ปัจจัยอุปสรรค ของโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3 เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพภาคใต้: บทเรียนจากความสำเร็จของโรงพยาบาลนครพนมและสิ่งแวดล้อมนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง ที่เป็นตัวแทนกลไกต่าง ๆ และมีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 5 กลุ่ม เก็บข้อมูลจนกระทั่งมีความอิ่มตัว ได้แก่ 1) กลไกสนับสนุนประกอบด้วย ผู้แทนสำนักพัฒนาภาคีสัมพันธ์และวิเทศสัมพันธ์ สสส. ผู้แทนผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และผู้ทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนวิชาการ ของสถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สนส.ม.อ.) จำนวน 3 คน 2) กลไกขับเคลื่อนประกอบด้วย ผู้ที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนแต่ละประเด็นความมั่นคงทางมนุษย์ในพื้นที่ภาคใต้ จำนวน 3 คน 3) กลไกสนับสนุนเชิงประเด็น ประกอบด้วย ผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุนแต่ละประเด็นความมั่นคงทางมนุษย์ จำนวน 2 คนต่อประเด็น 4) กลไกติดตามประเมินภายในเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา ประกอบด้วย ผู้ประเมินที่ทำหน้าที่ติดตามและประเมินภายในประเด็น 2 คน 5) กลไกการสื่อสารสาธารณะ ประกอบด้วย ผู้ที่ทำหน้าที่ติดตามและสื่อสารสาธารณะ 2 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน โดยใช้การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม สำหรับผู้ให้ข้อมูลทุกคน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และ 2) แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย ผ่านเทคนิคการถอดบทเรียนทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ การทบทวนระหว่างการศึกษาปฏิบัติ เทคนิคแผนที่ผลลัพธ์ เทคนิคการเรียนรู้จากเพื่อน และเทคนิคการเรียนรู้จากตัวอย่างที่ดี (จิรัชยา เจียวกิก, 2568) มีการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดยส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาได้รับการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน เป็นรายข้อได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา Index of item objective congruence (IOC) อยู่ในช่วง 0.67– 1.00 ความสอดคล้องทั้งฉบับเท่ากับ 0.72

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการ คือ 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2) การลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และ

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนศึกษา เริ่มต้นด้วยการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คัดเลือกออกแบบเครื่องมือและทดลองใช้ การลงพื้นที่ถอดบทเรียนระบบบริการ และการตรวจสอบข้อมูล

3.4 การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง และผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการด้านจริยธรรม เลขที่ psu.pn.2-026/68 ซึ่งผู้วิจัยได้ชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย การปกปิดข้อมูลและการเก็บรักษาความลับ ขอความร่วมมือในการเข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจ อธิบายถึงสิทธิในการถอนตัวออกจากการวิจัยได้ตลอดเวลา และการถอนตัวนั้นไม่มีผลเสียใดๆ หากการเข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเกิดความไม่สบายใจ รู้สึกเป็นทุกข์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์มาตรวจสอบ ความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา ด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis Method) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์และแยกเป็นประเด็นตามเนื้อหา ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis) (ชาย โพธิ์สิตา, 2549)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ประสิทธิภาพ ของระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้

4.1.1 ระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างเสริมสุขภาพในประเด็นความมั่นคงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคใต้ มีลักษณะของกระบวนการที่มีความครอบคลุมในเชิงโครงสร้าง และมีประสิทธิภาพในเชิงกลไกการดำเนินงาน โดยเฉพาะในมิติการทำงานแบบภาคีเครือข่าย และการบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างภาคประชาชน ท้องถิ่น ภาครัฐ และสถาบันวิชาการ

“...เครือข่ายชุมชนที่ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงข้อมูลและประสานความร่วมมือระหว่างประชาชน ท้องถิ่น ภาครัฐ และสถาบันวิชาการได้ดี...” (ผู้ให้ข้อมูล 1, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2568)

ขณะที่ประสิทธิภาพของระบบดังกล่าวปรากฏชัดในประเด็นสำคัญคือ การจัดตั้งและขับเคลื่อนกลไกของความร่วมมือในระดับพื้นที่ ด้วยการดำเนินงานโดยเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงข้อมูล ความรู้ และประสานการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในเชิงนโยบาย และการปฏิบัติการในพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นและระบบติดตามการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่มีการจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ เช่น แผนที่ทรัพยากรชุมชน และระบบติดตามสถานะสิ่งแวดล้อม

“...ชุมชนมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูลและแผนที่ทรัพยากรของตนเอง ช่วยให้เห็นภาพปัญหาชัดเจน นำไปสู่การจัดการทรัพยากรที่ลดความเหลื่อมล้ำและมีประสิทธิภาพ...” (ผู้ให้ข้อมูล 2, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2568)

กระบวนการพัฒนาดังกล่าวตั้งอยู่บนหลักการของการผลิตข้อมูลโดยชุมชน (community-based monitoring) ซึ่งทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรได้ ทั้งนี้จากการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่ รวมทั้งการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อน ประกอบไปด้วย กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) อุทยานแห่งชาติ และกรมเจ้าท่า มีบทบาทในการสนับสนุนด้านข้อมูลต่าง ๆ อีกทั้งองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นมีการ บูรณาการแผนในการพัฒนาท้องถิ่นกับความต้องการของชุมชน และงบประมาณในการสนับสนุน นอกจากนี้การใช้ข้อมูลจากพื้นที่ คือการทำแผนที่ทรัพยากรธรรมชาติระดับหมู่บ้าน เพื่อช่วยให้เห็นภาพรวมของปัญหาและศักยภาพในพื้นที่ได้ชัดเจน

4.1.2 การบูรณาการประเด็นสำคัญสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น ประเด็นในเรื่องของภัยพิบัติ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว มีอยู่ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่คอยให้ความร่วมมือและผลักดันให้เกิดแผนพัฒนาต่อไปได้ ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับและการเห็นคุณค่าของประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงนโยบาย รวมถึงชุมชนได้รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน เพื่อจัดทำแผนที่ทรัพยากร แผนที่ปัญหา และแผนที่ชุมชนที่สามารถสะท้อนถึงความต้องการได้จริง เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการวางแผนพัฒนาและจัดการทรัพยากรในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจะสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนได้

“...ประเด็นสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรถูกบรรจุเข้าไปในแผนพัฒนาท้องถิ่นแล้ว ทำให้มีการสนับสนุนจากนโยบายและงบประมาณอย่างจริงจัง...” (ผู้ให้ข้อมูล 3, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2568)

จากการดำเนินงานพบว่า ชุมชนสามารถพัฒนาอาชีพและเพิ่มรายได้ เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรในป่าชายเลน การส่งเสริมเศรษฐกิจแมลงชันโรง และการจัดการทรัพยากรที่นำไปสู่การพัฒนาอาชีพเสริมต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีการริเริ่มศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่ เช่น ศูนย์เรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้และนำไปต่อยอดได้ อีกทั้งประชาชนในหลายพื้นที่มีความรู้ ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นในเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการเสนอความคิดเห็น ตรวจสอบข้อมูลและมีส่วนร่วมในการวางแผนและขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม พบว่าประชาชนบางส่วนยังขาดความเข้าใจในกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายและกลไกการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ

การดำเนินโครงการมีภาคีร่วมหลายภาคส่วนเข้ามามีบทบาททั้งในด้านการให้ข้อมูลความรู้ การเป็นพี่เลี้ยง และการผลักดันเชิงนโยบาย ส่งผลให้การขับเคลื่อนประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ชุมชนสามารถจัดระเบียบพื้นที่ได้มากขึ้น มีการฟื้นฟูทรัพยากรในบางพื้นที่ การลดปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้เกิดความมั่นคงด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นรากฐานของความมั่นคงทางอาหาร และการพึ่งพิงทรัพยากรในระดับครัวเรือน นอกจากนี้ชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าการดำเนินโครงการส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ การวางแผนการทำงานได้ดีขึ้น การผลิตสินค้าที่เพิ่มขึ้น และมีผลตอบรับที่ดีในหลายด้าน ทั้งนี้ความสำเร็จยังอยู่ในระดับ ปานกลางถึงดี เนื่องจากบางพื้นที่ยังมีปัญหาในด้านการให้ข้อมูลที่ไม่ชัดเจน หรือขาดเครื่องมือสนับสนุน เช่น กล้องบรรจุภัณฑ์ หรือเครื่องมือแจ้งเตือนภัยที่จำเป็นต่อการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 ปัจจัยสำเร็จ ปัจจัยอุปสรรค ของโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้

4.2.1 ปัจจัยสำเร็จ ของโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ความสำเร็จของการขับเคลื่อนความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

การพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน รวมถึงกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการจัดทำแผนชุมชน การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน และการส่งเสริมอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลา กำลังคน และงบประมาณในการดำเนินงาน ซึ่งควรที่จะรับการสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อเกิดเสริมสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

“...ดิฉันว่า ความสำเร็จ เกิดจากเครือข่ายในพื้นที่เข้มแข็ง ภาครัฐสนับสนุนดี และชุมชนมีส่วนร่วมจัดทำแผนจัดการทรัพยากรเอง แต่ยังมีขาดงบประมาณและกำลังคนสำหรับความยั่งยืนระยะยาว...” (ผู้ให้ข้อมูล 3, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2568)

4.2.2 ปัจจัยอุปสรรค ของโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า การดำเนินงานของโครงการพบอุปสรรคสำคัญในการดำเนินโครงการ ได้แก่ การขาดผู้รับผิดชอบหลักที่ชัดเจน ขาดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการข้อมูลและกิจกรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ยังจำกัด รวมถึงขาดความตระหนักในเรื่องการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลให้เกิดการดำเนินงานที่ไม่เป็นตามเป้าหมายและขาดความยั่งยืน

“...สิ่งที่เป็นอุปสรรค ในการทำงานครั้งนี้ คือ ขาดผู้รับผิดชอบชัดเจน การบริหารข้อมูลไม่ต่อเนื่อง และชุมชนมีส่วนร่วมจำกัด ทำให้งานไม่บรรลุเป้าหมายและขาดความยั่งยืน...” (ผู้ให้ข้อมูล 4, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2568)

4.3 แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้

แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ พบประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงความต้องการเชิงโครงสร้างและกระบวนการของภาคประชาชนและภาคีในพื้นที่ ในการพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ โดยประกอบด้วย

4.3.1 การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนนโยบายฯ แบบถาวรในพื้นที่ การขับเคลื่อนงานนโยบายสาธารณะในระดับพื้นที่ควรมีหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่เป็นแกนกลาง เช่น คณะทำงานระดับท้องถิ่นที่ประจำอยู่ใน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือระดับอำเภอ โดยมีภารกิจในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและภายใน รวมถึงเป็นผู้ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การมีกลไกขับเคลื่อนนโยบายฯ แบบถาวรดังกล่าวจะช่วยให้การดำเนินการ

มีความต่อเนื่อง ไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และสามารถสืบทอดองค์ความรู้และแผนงานได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น

“...ควรมีหน่วยงานหลักในท้องถิ่นทำหน้าที่ประสานงานและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้งานมีเสถียรภาพไม่ขึ้นกับบุคคล...” (ผู้ให้ข้อมูล 2, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2568)

4.3.2 การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้เข้าร่วมโครงการมีมุมมองร่วมกันว่าการพัฒนาจะไม่สามารถเกิดผลอย่างยั่งยืนได้ หากปราศจากการมีส่วนร่วมจากชุมชนอย่างแท้จริง การสร้างเวทีให้ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำกลุ่มอาชีพ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนทั่วไปได้เข้าร่วมกันวางแผน ตัดสินใจและติดตามการดำเนินงาน จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความเป็นเจ้าของร่วม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

“...ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมตัดสินใจและติดตามงานจริงๆ ผ่านเวทีต่างๆ เพื่อสร้างการเรียนรู้และความเป็นเจ้าของร่วม...” (ผู้ให้ข้อมูล 5, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2568)

4.3.3 การสนับสนุนทางวิชาการจากภายนอก ชุมชนยังขาดความรู้เฉพาะด้าน และต้องการการสนับสนุนจากนักวิชาการที่มีความเข้าใจในบริบทท้องถิ่น เพื่อให้ความรู้เสริมศักยภาพ และช่วยประสานกับหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แนวทางนี้ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้กับผู้นำและชุมชนในการดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายได้

4.3.4 การจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณอย่างเหมาะสม คือ การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะต้องการการสนับสนุนทางทรัพยากรอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะงบประมาณสำหรับกิจกรรม การประชุม การสื่อสาร และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน น้ำประปา เป็นต้น ซึ่งชุมชนเน้นย้ำ หากไม่มีงบประมาณเพียงพอ ความตั้งใจของคนในพื้นที่อาจไม่สามารถกลายเป็นผลลัพธ์ที่จับต้องได้

“...ชุมชนต้องการการสนับสนุนด้านวิชาการจากภายนอกและงบประมาณที่เพียงพอ เพื่อแปลงความตั้งใจให้เป็นผลงานจริง...” (ผู้ให้ข้อมูล 3, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2568)

4.3.5 การติดตาม ประเมินผล และการเรียนรู้ร่วมกัน จัดตั้งระบบการติดตาม และประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อใช้เป็นกลไกในการสะท้อนผลการดำเนินงาน และปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การสร้างวัฒนธรรมการถอดบทเรียน และการมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับพื้นที่จึงมีความสำคัญ

4.3.6 การใช้ศักยภาพของชุมชนและทรัพยากรในพื้นที่ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ความรู้ท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือประสบการณ์จากการรับมือกับภัยพิบัติในอดีต เป็นฐานในการพัฒนา และวางแผนการดำเนินงาน โดยการใช้ทุนทางสังคม และจุดแข็งที่มีอยู่จะช่วยให้แผนพัฒนามีความเป็นจริงและยั่งยืนในระยะยาว

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ประสิทธิภาพ ของระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ระบบและกลไกที่ดำเนินการในโครงการมีความโดดเด่นด้านประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการดำเนินงานผ่านภาคีเครือข่ายที่บูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคประชาชน หน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น และสถาบันวิชาการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานที่มีโครงสร้างเชิงระบบและสามารถเชื่อมโยงข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ เช่น แผนที่ทรัพยากร และการติดตามสถานะสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนเอง ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างข้อมูลกับการตัดสินใจเชิงนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Daily (1997) ที่ได้เสนอการใช้ข้อมูลจากระบบนิเวศมาช่วยสนับสนุนการจัดการอย่างสมดุลและยั่งยืน นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับผลการศึกษาโดย กาญจนา รอดแก้ว, ฤชงค์ เสนานุช, และ ธรณรงค์ จันโต (2564) ที่พบว่า ชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญา และสร้างเครือข่าย สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมชุมชนได้อย่างยั่งยืน และยังสอดคล้องกับ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566) ที่กล่าวถึงความสำคัญของข้อมูลท้องถิ่นในการพัฒนา ส่วนประสิทธิผลของระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการที่ชุมชนสามารถบูรณาการประเด็นสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้เข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ การพัฒนาเสริมอาชีพ และการผลิตสินค้าในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการตนเองที่สอดคล้องกับแนวคิดของ World Health Organization (1986) ที่เน้นการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพผ่านความร่วมมือของทุกภาคส่วน และ ยังสอดคล้องกับ จิรัชยา เจียวัก, ฐานิดาภักดิ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ชูวารี มอชู, และ เพ็ญ สุขมาก (2567) ที่ระบุว่า

ความสำเร็จของการขับเคลื่อนนโยบายในภาคใต้ เกิดจากการเชื่อมโยงกลไกระดับชุมชนเข้ากับการสนับสนุนเชิงวิชาการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสอดคล้องกับ กิตติภพ บุญเอก, ประจักษ์ บัวผัน, และ สุรชัย พิมหา (2568) ที่พบว่า สุนทรียทักษะภาวะผู้นำ โดยเฉพาะทักษะการเป็นผู้นำ มีบทบาทโน้มน้าว ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จ สอดคล้องกับบทบาทผู้นำชุมชนในการประสานข้อมูลและความต้องการของคนในพื้นที่

5.2 ปัจจัยสำเร็จ ปัจจัยอุปสรรค ของโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ปัจจัยสำเร็จของโครงการ คือ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และการพัฒนาศักยภาพของชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญการดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย เช่น การจัดทำแผนพัฒนาชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมอาชีพเชิงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงถึงการมีพื้นฐานในการปฏิบัติที่เข้มแข็งจากภาคประชาชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ กิตติภพ บุญเอก, ประจักษ์ บัวผัน, และ สุรชัย พิมหา (2568) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของสุนทรียทักษะภาวะผู้นำด้านการสื่อสารเชิงกลยุทธ์และการสร้างความไว้วางใจด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งสะท้อนบทบาทของผู้นำเชิงสุขภาพที่สามารถเชื่อมโยงกับความต้องการของคนในพื้นที่และกำหนดทิศทางของนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ จิรัชยา เจียวีก, ฐานิดาภักดิ์ แสงทอง, ธันยกร ตุดเกื้อ, ชูวารี มอชู, และ เพ็ญ สุขมาก (2567) ที่ระบุถึงความสำเร็จในระดับพื้นที่จำเป็นต้องเกิดจากการสร้างกลไกสนับสนุน ที่ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างนโยบาย วิชาการ และภาคประชาชน นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับ กุลการ มงคลชูโชคกี และ จุฑารัตน์ ชมพันธ์ (2564) ที่กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและตัดสินใจยังมีจำกัด ทำให้โครงการขาดความต่อเนื่อง อุปสรรคสำคัญคือขาดผู้รับผิดชอบชัดเจน ข้อมูลไม่ต่อเนื่อง เข้าถึงยาก การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ การบริหารแบบบนลงล่าง และข้อจำกัดด้านงบประมาณ เวลา และเครื่องมือ ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้สอดคล้องกับ วรัญญู เสนาสุ และ ธีชนวิวัฒน์ พิริยธนพักรู้ (2562) ที่ระบุว่า หน่วยงานแต่ละระดับมีความแตกต่างกันทั้งในเชิงกายภาพและเชิงสังคม ส่งผลให้เกิดลักษณะที่หน่วยงานในระดับต่าง ๆ ต้องมีความสัมพันธ์และพึ่งพิงกัน ในการส่งมอบนโยบายและการถ่ายทอดหลักการและแนวปฏิบัติ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าระบบนโยบายของรัฐควรมีการกระจายอำนาจและยืดหยุ่นต่อบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่

ที่มีความเปราะบาง และยังสอดคล้องกับ United Nations Environment Programme (2019) ที่เสนอว่าหนึ่งในอุปสรรคหลักของการจัดการทรัพยากรในประเทศกำลังพัฒนา คือ การขาดกลไกที่มีเสถียรภาพและการบูรณาการข้ามหน่วยงาน แต่การที่ไม่มีผู้รับผิดชอบหลักหรือคนที่ทำหน้าที่ประสานงานอย่างชัดเจนในพื้นที่ เป็นอุปสรรคที่ทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ Meadows และคณะ (2004) ที่อธิบายว่า การทำงานจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อมีบุคคล หรือกลไกหลักที่ช่วยขับเคลื่อนและประสานทุกฝ่ายให้ทำงานไปในทิศทางเดียวกัน หากขาดคนหรือหน่วยงานกลางที่มีบทบาทนี้ ระบบก็จะไม่สามารถเดินหน้าได้อย่างราบรื่น และอาจทำให้เกิดความไม่ยั่งยืนในระยะยาวได้

5.3 แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ มีรายละเอียดดังนี้ 1) การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนนโยบายฯ แบบถาวรในพื้นที่ ควรมีหน่วยงานหรือคณะทำงานประจำในระดับตำบลหรืออำเภอที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อให้การขับเคลื่อนงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Meadows et al. (2004) เรื่องจุดเชื่อมต่อหลักของระบบ (Leverage Points) ที่ระบุว่าระบบจะเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีจุดเชื่อมต่อที่ชัดเจน เช่น หน่วยงานแกนกลางที่มีอำนาจ และความต่อเนื่องในการดำเนินงาน 2) การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องเปิดพื้นที่ให้ผู้นำท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ และประชาชนทั่วไปได้เข้ามา มีบทบาทตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ จนถึงการติดตามผล เพราะความรู้และความเข้าใจในพื้นที่จริงอยู่ที่คนในชุมชน ซึ่งจะสอดคล้องกับ กิตติภาพ บุญเอก, ประจักษ์ บัวผัน, และ สุรัชย์ พินทา (2568) ที่พบว่า การสนับสนุนด้านบริหารจัดการและวัสดุอุปกรณ์ ร่วมกับภาวะผู้นำแบบทีม ส่งผลให้งานบรรลุเป้าหมาย แสดงว่าความสำเร็จต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรและประชาชนในพื้นที่ และ สอดคล้องกับแนวทางของ WHO (1986) ที่กล่าวถึงแนวคิด Healthy Public Policy ที่เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสุขภาพ ในทำนองเดียวกัน ธรรมนูญองค์การบริหารส่วนตำบล และ กลยุทธ์ อภิโชติเดชาสกุล, (2567) ได้อธิบายประเด็นเครือข่ายของการมีส่วนร่วม โดยได้ระบุว่าความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกันนั้น เป็นองค์ประกอบของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงเสวย ที่มีกิจกรรมแลกเปลี่ยน ประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน มีทั้งรูปแบบที่ได้รับผลประโยชน์ในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน จึงมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อนแม้จะมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน 3) การสนับสนุนทางวิชาการจากภายนอก หลายชุมชนยังขาดองค์ความรู้เฉพาะด้าน เช่น การใช้เทคโนโลยี

การจัดทำฐานข้อมูลหรือการจัดการความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม จึงควรมีการสนับสนุนจาก นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญที่เข้าใจบริบทของพื้นที่ สอดคล้องกับ จิรัชยา เจียวัก, ฐานิดาภักดิ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ชูวารี มอชู, และ เพ็ญ สุขมาก (2567) ที่เผยว่าให้มีกลไกวิชาการทำ หน้าที่เป็นพี่เลี้ยงเพื่อประสานข้อมูลระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ 4) การจัดสรรทรัพยากร และงบประมาณอย่างเหมาะสม งบประมาณถือเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนกิจกรรม หากไม่มีการจัดสรรที่เพียงพอ แม้ชุมชนจะมีความพร้อมแต่ก็อาจไม่สามารถดำเนินการได้จริง ประเด็นนี้ สอดคล้องกับ Sachs et al. (2019) ที่ระบุว่าพัฒนาที่ยั่งยืนต้องมีการลงทุนทั้งใน ด้านเงินทุนและการเสริมศักยภาพคนอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง 5) การติดตาม ประเมินผล และการเรียนรู้ร่วมกัน ควรมีระบบติดตามที่ชัดเจนและสม่ำเสมอ ทั้งในระดับชุมชนและระดับ ภายนอก พร้อมจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงาน และปรับปรุง กระบวนการอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Voulvoulis et al. (2022) ที่ว่าการใช้เครื่องมือและ แนวคิดเชิงระบบเพื่อทำความเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และนำไปสู่การ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือแนวทางที่ดีขึ้นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 6) การใช้ศักยภาพของ ชุมชนและทรัพยากรในพื้นที่ การพัฒนาควรตั้งอยู่บนฐานของสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ความรู้จากประสบการณ์ หรือเครือข่ายภายในชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ การพัฒนามีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทจริง สอดคล้องกับ กาญจนา รอดแก้ว, ฤชงค์ เสนานุช, และ รณรงค์ จันใด (2564) ที่พบว่า ชุมชนที่ใช้ทุนสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการ มีส่วนร่วมเป็นฐาน จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แต่บางพื้นที่ยังขาดการ สนับสนุนภายนอก การส่งเสริมความรู้ และกลไกติดตามประเมินผลที่ชัดเจน ซึ่งได้สอดคล้องกับ เป้าหมายของ United Nations (2015) ที่เน้นให้การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากความร่วมมือ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องในทุกระดับ และยังสอดคล้องกับ ดนวัต สีพุทธสุข, วิณา ลีลาประเสริฐศิลป์, พัฒนา ศิริกุลพิพัฒน์, และ วิลาลินี ธนพิทักษ์ (2567) ที่ได้อธิบายถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ระหว่างคนในชุมชน ผลที่เกิดขึ้นจากการบูรณาการแก้ไขปัญหาความยากจน ด้วยกลไกและ ทักษะการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนั้น สามารถสะท้อนจากรายได้ที่เพิ่มขึ้น อันเนื่องจากการ พัฒนาครัวชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน และการพัฒนาทักษะการบริการท่องเที่ยวชุมชน ดังนั้นกลไก การท่องเที่ยวเชิงชุมชน สามารถนำไปพัฒนาชุมชนให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจน อย่างยั่งยืนต่อไป

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

6.1 ความรู้ที่เกิดขึ้นในมิติพื้นที่จากการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ พบว่า ชุมชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของพื้นที่ตนเองมากขึ้น โดยสามารถวิเคราะห์และแยกทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบ เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดทำแผนทางทรัพยากร รวมถึงสามารถนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังเกิดความรู้ในการพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลน การจัดการภัยพิบัติในระดับชุมชน และการนำข้อมูลจากพื้นที่เข้าสู่อะการจัดการทำแผนของท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

6.2 ความรู้ที่เกิดขึ้นในมิติสังคมจากการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ พบว่า เกิดความรู้เกี่ยวกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสร้างเวทีให้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และประชาชน ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน และความตระหนักถึงปัญหา รวมถึงแนวทางการแก้ปัญหาในระดับพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่มและสร้างพลังทางสังคมในการขับเคลื่อนได้อย่างเข้มแข็ง นอกจากนี้เกิดความรู้ใหม่ในการจัดตั้งกลไกชุมชน เช่น คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (พชต.) ที่สามารถทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.3 ความรู้ที่เกิดขึ้นในมิติความรู้/ภูมิปัญญาจากการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ พบว่า เกิดการรวบรวมและประมวลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ วิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมกับบริบท เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ใหม่ ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน และก่อให้เกิดนวัตกรรมทางสังคมที่เกิดจากฐานความรู้ของคนในพื้นที่

จากการจัดกิจกรรมข้างต้นส่งผลให้เกิดผลผลิต คือ แผนที่ทรัพยากรในพื้นที่ ชุดข้อมูลของพื้นที่ ศูนย์การเรียนรู้ และเกิดอาชีพใหม่ อีกทั้งส่งผลให้เกิดผลลัพธ์คือ การเรียนรู้ร่วมกันชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรได้ และได้แผนท้องถิ่นที่มีความชัดเจนมากขึ้น และในส่วนของผลกระทบ ส่งผลให้เกิดการฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่น ชุมชนมีรายได้ที่ยั่งยืน และเป็นชุมชนที่

เข้มแข็ง นอกจากนี้ ระหว่างการจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เกิดองค์ความรู้จากการขับเคลื่อนได้ 3 มิติ ประกอบไปด้วย 1) มิติพื้นที่ ชุมชนรู้จักทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง และสามารถวางแผนจัดการได้อย่างยั่งยืน 2) มิติสังคม : เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนและประสานงานได้ดี และ 3) มิติความรู้ สามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับองค์ความรู้ใหม่ ในเกิดนวัตกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่

ระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

ภาพที่ 1. ระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ จากประสิทธิผลของการดำเนินงานขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดข้อเสนอที่เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบและกลไกในการขับเคลื่อน 6 แนวทาง ประกอบไปด้วย 1) แต่งตั้งหน่วยงานประสานงานใน

พื้นที่ 2) ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) การสนับสนุนวิชาการให้เข้ากับบริบทพื้นที่ 4) จัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับการดำเนินงาน 5) สร้างระบบติดตามและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และ 6) ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนสังคมเป็นฐานพัฒนาอย่างยั่งยืน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 จัดตั้งกลไกขับเคลื่อนนโยบายฯ แบบถาวรในพื้นที่ โดยให้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) ร่วมกับ กระทรวงมหาดไทย สนับสนุนการจัดตั้งคณะทำงานระดับท้องถิ่น เพื่อประสานงานและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

7.1.2 บูรณาการแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ กระทรวงมหาดไทย และ อบต./เทศบาล นำประเด็นสิ่งแวดล้อมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน

7.1.3 สนับสนุนฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ โดย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรจัดทำและอัปเดตแผนที่ทรัพยากรธรรมชาติและระบบติดตามสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน

7.1.4 ส่งเสริมอาชีพสีเขียว โดย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาโครงการส่งเสริมอาชีพที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม โดยจัดเวทีประชาคมอย่างสม่ำเสมออย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามผล

7.2.2 การสนับสนุนทางวิชาการสถาบันการศึกษาควรจัดทีมพี่เลี้ยงนักวิชาการลงพื้นที่เพื่อให้คำปรึกษาและพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะด้าน

7.2.3 การจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกัน จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอสำหรับกิจกรรมขับเคลื่อนนโยบาย

7.2.4 การติดตามและประเมินผล มีการจัดตั้งระบบประเมินผลร่วมกันทั้งในระดับชุมชนและระดับนโยบาย เพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 ควรศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยที่หลากหลายขึ้น เช่น รูปแบบผสมวิธี (Mixed Methods) และพิจารณาความครอบคลุมพื้นที่อื่น ๆ ในภาคใต้หรือภูมิภาคอื่นของประเทศไทย เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความครอบคลุมของผลการศึกษา

7.3.2 ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคระหว่างพื้นที่ที่มีลักษณะทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่างกัน เพื่อหาข้อสรุปที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

7.3.3 พัฒนาเครื่องมือวิจัยให้มีความแม่นยำและครอบคลุมมากขึ้น เช่น การใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ

7.3.4 ศึกษาผลกระทบของโครงการในระยะยาว เพื่อประเมินความยั่งยืนของระบบและกลไกที่พัฒนาขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา รอดแก้ว, ฤชงค์ เสนานุช, และ ธรณรงค์ จันโต. (2564). การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 19(1), 48-66. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/247029/168458
- กิตติภาพ บุญเอก, ประจักษ์ บัวผัน, และ สุรัชย์ พิมหา. (2568). การสนับสนุนจากองค์การและสุนทรียทัศนคติของผู้นำที่มีผลต่อบทบาทในการควบคุมกำกับของผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น*, 7(2), e274266. สืบค้นจาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/jkkpho/article/view/274266>
- กุลการ มงคลชูโชคทวี, และ จุฑารัตน์ ชมพันธุ์. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำคลองบ้านนาจังหวัดสระบุรี. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน*, 17(2), 22-41. สืบค้นจาก <https://doi.org/10.14456/jem.2021.9>
- จิรัชยา เจียวีก, ฐานิดาภักดิ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ชูวารี มอชู, และ เพ็ญ สุขมาก. (2567). *การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพในภาคใต้ของไทย (รายงานวิจัย)*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- จิรัชยา เจียวกิก. (2568). *เทคนิคการพัฒนาชุมชน*. ปัตตานี : โรงพิมพ์ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชาย โพธิสิตา. (2549). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ณัฐภาพงค์ อภิโชติเดชาสกุล, และ กัลยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล. (2567). รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” กับความมั่นคงทางอาหาร. *วารสารพัฒนสังคม*, 1(2), 35-50. สืบค้นจาก <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jsdrp/article/view/836>
- ดนวัต สี่พุทธสุข, วิณา ลีลาประเสริฐศิลป์, พัฒนา ศิริกุลพิพัฒน์, และ วิลาสินี ธนพิทักษ์. (2567). สถานการณ์ความยากจน และกลไกการท่องเที่ยวเชิงชุมชนโดยใช้ครัวเรือนยากจนเป็นฐานในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. *วารสารพัฒนสังคม*, 1(1), 16-30. สืบค้นจาก <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jsdrp/article/view/635>
- วรัญญู เสนาสุ, และ รัชณวัฒน์ พิริยธนพัทธ์. (2562). องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับนโยบายการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: บทวิเคราะห์เครือข่ายความสัมพันธ์เชิงนโยบาย. *Thai Journal of East Asian Studies*, 23(2), 248–259. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/easttu/article/view/241350>
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2565). *แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2566-2570*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Daily, G. C. (1997). *Nature's services: Societal dependence on natural ecosystems*. Washington, DC: Island Press.
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., & Randers, J. (2004). *Limits to growth: The 30-year update*. London: Chelsea Green.
- Sachs, J. D., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., & Fuller, G. (2019). *Sustainable development report 2019*. New York, NY: Bertelsmann Stiftung and Sustainable Development Solutions Network (SDSN).

- Voulvoulis, N., Giakoumis, T., Hunt, C., Kioupi, V., Petrou, N., Souliotis, I., Vaghela, C., & Wan Rosely, W. I. H. binti. (2022). Systems thinking as a paradigm shift for sustainability transformation. *Global Environmental Change*, 75, 102544. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2022.102544>
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Retrieved from <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- United Nations Environment Programme (UNEP). (2019). *Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- World Health Organization. (1986). Ottawa Charter for Health Promotion. First International Conference on Health Promotion, Ottawa, Canada, 17–21 November 1986. Retrieved from <https://iris.who.int/items/9e6f3c72-3669-4f82-a3e2-990b1c4df471>